

grønne krans til giverens foto eller venindegaver (21), den hænger om billedet af kære afdøde (Nyboder o. 1910; 4):

Fin og mild den gamle frøken
tripper med en bukarkrans,
vinterduft til skuffens linned
må jo huskes før Sankt Hans;
frisk og grøn skal kransen smykke
billedet af en elsket ven –
snart er alt, som han, et minde,
kun en duft, som vejres hen.

Aage Hoffmeyer (22).

Skovmærker skal plukkes og bindes Kristi himmelfartsdag (Viborgeggen o. 1870; 23), så dufter de hele året (Vejleegnen; 24), eller før Valborgs dag 1/5, thi Valborgnat pisser heksene på dem og så mister de vellugten, efter den dag må man ikke snuse til dem (SVJylland; 25), så har ræven »fisset« på dem (Falster; 26).

LITTERATUR: (1) 698 24; (2) 696 79; (3) 739 1, 624f; 398 1806,129f; (4) 157 4,1954, særtryk; (5) 634 12796; (6) 634 12130/11; (7) 634 12060 (8) 634 18537; (8b) Fra Kvangård til Humlekule nr. 3, 1973, 40; (9) 278 2,1929,181; (10) 157 4,1954,6; 634 12814 og 15760 (SFyn); (11) 206b 26; (12) 161 1928: 3245; 107 (Skelde); (13) 455 4/6 1933; (14) 634 12306; (15) 634 12173; (16) 512 33,1900,255f; (17) 466b 40; 157 4,1954,8 (særtryk); (18) 643 35f; (19) 107 1963; (20) 634 11131,14741,19132; 107 1963; (21) 107 1950; (22) 388b 35; (23) 783b; (24) 488g 3,6; (25) 488 9,1888,76; 634 12796; (26) 854 7,1939,101.

ANDEN ANVENDELSE

Som nævnt s. 164 tjente den visne skovmærkekrans også et mere praktisk formål som »barometer«: når den om sommeren duftede særlig stærkt, kunne ventes regnvejr (1761ff; 1), den blev derfor på SFyn kaldt *spåkrans* (2). Men det var farligt for sundheden af have bukarkrans hængende i soveværelset (1840; 3).

Det var almindeligt at lægge skovmærker i små buketter eller svøbt i papir mellem tøj og pelsværk, i skabe og skuffer, den stærke lugt skulle fordrive møl (4) og give klæderne og deres bærelse en fin »parfume«, derfor lagde pigerne gerne bukar mellem deres nyvaskede linned (5). Den tørrede plante blev også brugt til at røge med mod ildelugt i stuen (Bov Sønderjylland; 6), sml. s. 167.

Man kom skovmærke i vin for at gøre denne vel-smagende (1806; 7), den blev sat på brændevin til en »likør« ved sammenkomster (MFyn o.

1880; 8) og en essens af planten indgik i Johan Christopher Larsens angustura (9). De friske skud sat på snaps giver den en chartreusegrøn kulør og plantens duft (10). En håndfuld skovmærker fyldes i flaske let hvidvin med 100 g opløst sukker, efter et kvarter sis planterne fra – »denne majdrik smager himmelsk« (11).

Skovmærke blandet med andre planters tørrede blade giver en god teerstating (12) Tørret skovmærke er i mangeltider, således 1914–18, blevet røget som tobak (13). Men når det o. 1800 oplyses, at roden, optaget før gøgen kommer, kan farve ulden rød (14), må det skyldes forveksling med den botaniske nærtstående farvemy-sike, *Asperula tinctoria* (15).

LITTERATUR: (1) 696 1761,79; 739 1,1796,624f; 398 1806,129; 842b 1840,40; 466b 40; 634 12796 (SVJyll.), 12196 (ØFyn); 278 1936,26; (2) 634 19132; (3) 842b 40; (4) 696 1761,79f; 77 1795,54; 729 1,1796, 624f; 760 527; 634 11971 (SJyll.) 12022 Bov Sønderj.); (5) 634 12248 (Skernegnen o.1880), 16683 (Slesv. o.1900); (6) 634 12022; (7) 398 1806,129; (8) 634 11131; (9) 747 90; (10) 852 3,1946,459; (11) 6 søndagsnr. 6/5 1952; (12) 520 25; (13) 634 13408 (Sundeved), 11004 (VFyn); 107 1946; (14) 451b 1798, 80; 398 1806,129f; (15) 510 2,30.

LÆGEMIDLER

Harpestræng-afskrift o. 1300 (1): (synes botanisk sammenblandet med jordrøg, bd. 2) styrker maven, hjælper for syg lever, saften drukket renser kroppen for skab og blegner; er blodrensende. »Matrisilvia« indgår i et hostemiddel (begyndelsen af 1400-t; 2).

Henrik Smid 1546ff (3): et vinudtræk i maj »vederkvæger hjertet og den fordærvede lever«, kvinder bader børn med udslæt i te af planten, trætte fødder lindres af fodbad i afkoget.

Urten anføres i farmakopeen 1772. Saften betegnes som mavestyrkende, et vinudtræk drikkes mod brystlidelser (1761; 4), for sidstnævnte indtages også skovmærkete (1796; 5). Planten er sammensnerpende, fortyndende og krampestil-lende, men anvendes nu (1806) næsten ikke medicinsk (6). Blomsterne virker mensesdrivende og mod forstoppelse, vinudtræk mod brystlidelser, et vandafkog er mavestyrkende (1837; 7), indgår med fem andre planter i te for ophørt menstruation (8). Bukarkrans bundet under barselskvindens fødder letter fødselen (Odsherred; 9). Et varmt fodbad i dekokt af planten trækker blodet fra hovedet (10). Blev på ØMøn brugt mod tandpine (11).

Bestanddel af råd for hundebid (o. 1820; 12).

Barselskvinde tegnet af Lorenz Frölich til H. C. Andersens eventyr »Den gamle klokke«.

Det er et gammelt husråd at koge tørre skovmærker med usaltet smør til salve på hug- og stødsår, gamle sår, skab, frost, køers ømme yver og sprukne patter (1761ff; 13), på bulne fingre (NFyn; 14), brystvorter suget itu af spædbørn Fyn o. 1900; 15); i salven blandes den mellemste hyldebark og kamilleblomster (1700-t; 16).

Hævet koyver bades i SSjælland med ølafkog af bladene eller disse kogt i halvt øl og halvt eddike (1803; 17). En ko, som ikke slipper skarnet (efterbyrden), skal have et ølafkog (1785; 18) eller skovmærkete (MFyn; VMøn; 19). Når køer græsser i skove får de et afkog af de tørre bukar-kranse, så er de beskyttet mod at få blodpis af at æde visse planter dér (VSjælland; 20), sml. løg bd. 1.

Grøn eller tørret skovmærke er indgivet hunde mod rabies (1815; 21).

LITTERATUR: (1) 343 159 jf. 282; (2) 15 40; (3) 841 1577,64b; (4) 696 79f; (5) 739 1,624f; (6) 398 1806,129f og 1821,154f; (7) 718 1837,8; (8) 488 o 204 (o.1820); (9) 161 1906/23:341 (1925) jf. 186 35; 157 4,1954,10 (særtryk); (10) 186 35; (11) 634 10541; (12) 273 199; (13) 696 1761,80; 739 1,1796,624f; 718 1837,8; 488 o 199,300; 783b (VLoll. o. 1860); 32 1856,34; (14) 760 527; 139 5,1898,159; (15) 634 21286; (16) 488 6,1888,389; (17) 57a 2,1803,423f; (18) 488 6,1883,376; (19) 634 12180,10542; (20) 305 186; (21) 83 318.

PROSA OG POESI

Mørkegrønne bukar med de kranstillede blade

etagevis oven over hinanden og aftagende i størrelse opefter, som en lille kagekabaret fra et alfe- eller dryade-konditori (a) – smuldrer man blot et [af bladene] mellem sine fingre, har man straks den lifligste parfume, som tænkes kan, stærk og sødmefuld og dog diskret og fornem; man får pludselig hallucinationer af de uendelig fjerne barndomstider, hvor gamle koner endnu gik rundt i Københavns gader og falbød »grønne kranse« på en pind, og hvor ens mormors kommodeskuffe... duftede sødt og fint af bukar (b) *Knud Poulsen* (1).

Bukargrøntet planter · sine kors på vårens grave · bukarbunden tætter sig · med kors i millioner *Chr. Richardt* (2), skovmærkens korssting danner en yndig bund · for blå violer, hvide anemoner (a); så bind mig en skovmærkekrans · og åndens blide forår ind. · En krydderduft så rig og mild · som ingen anden blomst den fik, · en duft i slægt med Pans mystik, · med droskens sang, med solens ild (b) *Sigfred Pedersen* (3). Så sval som skyggens perlefugt, · så ren som majmild morgenduft, · så stærk som var den skovens sjæl, · er de små, våde bukar duft *Carl Dumreicher* (4), en duft så frisk, skovmærkefin, · som den på vårens luftning svømmer · mig fra din mund i møde strømmer *Otto C. Fønns* (5); [mellem bøgerne, hvor] bukar dufter · som af en fjern og afbrændt romantik *Lise Sørensen* (6). – Hans Hartvig Seedorff kalder dens duft Sjællands åndedrag (7).

LITTERATUR: (1) 730d 160,93; (2) 766c 6,117; (3) a 707b 21; b 707 7; (4) 206b 26; (5) 283j 20; (6) 887 52; (7) 821p 17.

Snerre, *Galium*

GUL SNERRE, *Galium verum*, er almindelig på bakker, ved veje og gærder, i klitter osv.; de 10–40 cm høje stængler bærer i juni–august små gule duftende blomster i tætte toppe.

Snerre 1563ff (til Burre-Snerre, se nedenfor), beslægtet med at snære (jf. snare) og sigter til, at nogle arter med krogbørster slynger sig om andre planter og hænger fast i klæder og fodtøj. *Klammerurt* 1688: »bønderne her i disse lande har den vrang mening og tro om denne urt, at om nogen er i noget gilde, gæstebud eller værtskab og denne urt bliver lagt under ham, så han sidder på den, indtil den bliver varm, da skal den samme... straks komme i klammeri«; det samme tror man, hvis den lægges på en kakkeln og røgen breder sig, folk i stuen begynder